

**STANDARDIZED AND DIALECTAL USES OF
MACROTOPONYMS IN THE REGION OF LESKOVIK AND
KOLONJË (SOUTHEASTERN ALBANIA)¹**

**PËRDORIMET E STANDARDIZUARA DHE DIALEKTORE TË
MAKROTOPONIMEVE NË RAJONIN E LESKOVIKUT DHE
KOLONJËS (SHQIPËRIA JUGLINDORE)**

Lonora HYSOLLI¹

¹*Department of Language and Literature, Faculty of Education and Philology, University of Korça „Fan S. Noli“*

**Corresponding author e-mail: lhysolli@unkorce.edu.al*

Abstract

Since toponymy constitutes an important segment of historical linguistics, ethnolinguistics, and sociolinguistics, it is not limited merely to the naming of places but also reflects the cultural, historical, economic, and spiritual development of a people. Studies on toponymy particularly those concerning remote areas such as Leskovik and Kolonjë have been conducted only partially, although these regions offer rich ground for detailed analysis. This study examines the standardized and dialectal uses of macrotoponyms in the Leskovik and Kolonjë area, with special focus on toponyms that exhibit both standard and dialectal forms, such as Gramoz, Lengaricë, Lëngëz, Bezhan, Qafëzez, Radanj, Radimisht, Gërmenj, and others.

The aim is to understand how phonetic, morphological, and semantic variations in toponyms reflect the deep historical, linguistic, and cultural structures of these regions. Historical and archival sources, as well as materials collected through interviews with local inhabitants, have been analyzed, providing a combined approach that integrates bibliographic research with fieldwork. The results indicate that the standardized forms of place names have been disseminated through educational institutions and official state documents, while the dialectal forms continue to be preserved in everyday use, demonstrating a strong sense of local identity. The study emphasizes the need to document dialectal forms, as this effort will contribute to building a database of the toponyms of this area and to preserving the onomastic and linguistic heritage of Southeastern Albania.

Keywords: *ethnolinguistic, dialectal and standardized forms, Kolonjë, Leskovik, macrotoponyms.*

Përmbledhje

Duke qenë se toponimia përbën një segment të rëndësishëm të gjuhësisë historike, etnolinguistikës dhe sociolinguistikës, ajo nuk kufizohet vetëm në emërtimin e vendeve, por pasqyron zhvillimin kulturor, historik,

¹ Ky punim është mundësuar me mbështetjen financiare të AKKSHI-së. Përmbajtja e tij është përgjegjësi e autorit, opinion i shprehur në të nuk është domosdoshmërisht opinion i AKKSHI-së.

<https://doi.org/10.62792/ut.filologjia.v14.i26-27.p3282>

ekonomik dhe shpirtëror të një populli. Studimet mbi toponiminë, sidomos për zonat e thella si Leskoviku dhe Kolonja janë kryer në mënyrë të pjesshme. Ato ofrojnë një terren të pasur për analiza të detajuara. Ky studim trajton përdorimet e standardizuara dhe dialektore të makrotoponimeve në zonën e Leskovikut dhe Kolonjës, me fokus të veçantë në toponimet që ofrojnë përdorim standard dhe dialektor, si: Gramoz, Lengaricë, Lëngëz, Bezhan, Qafëzez, Radanj, Radimisht, Gërmenj etj.

Qëllimi është të kuptohet se si ndryshimet fonetike, morfologjike dhe semantike në toponimi pasqyrojnë strukturën e thellë historike, gjuhësore dhe kulturore të këtyre krahinave. Janë analizuar burime historike, arkivore dhe materiale të mbledhura nga intervistat me banorë lokalë, duke sjellë një qasje të kombinuar të metodave bibliografike dhe kërkimit në terren. Rezultatet tregojnë se format standarde të emrave të vendeve janë përhapur përmes institucioneve arsimore dhe dokumenteve shtetërore, format dialektore vazhdojnë të ruhen në përdorimin e përditshëm, duke dëshmuar një identitet të fortë lokal. Studimi thekson nevojën për regjistrimin e formave dialektore; do të ndihmojë në ndërtimin e një baze të dhënash për toponimet e kësaj zone dhe në ruajtjen e trashëgimisë onomastike e gjuhësore të Shqipërisë Juglindore.

Fjalë kyçe: etnolinguistikë, forma dialektore e standarde, Kolonjë, Leskovik, makrotoponime.

1. Hyrje

Qendrat ku zhvillohet veprimtaria jetësore dhe prodhuese e shoqërisë njerëzore, kanë lindur qysh në lashtësi. Në funksion të zhvillimeve historike, politike, ekonomike, demografike, shkencore, teknologjike, por edhe të kushteve natyrore, ato vazhdimisht kanë evoluar dhe ndryshuar pozicionin, formën, shtrirjen, strukturën, funksionet, tipologjinë deri sa morën pamjen aktuale. Shumë të tilla kanë lindur në periudha të caktuara, por janë zhdukur në periudhat pasuese. Plot të tjera kanë vazhduar në shekuj jetën e tyre deri në ditët e sotme, por vazhdimisht kanë lindur edhe qendra të reja të banuara.

Në traditën e gjuhës shqipe, emrat e vendeve, të qendrave të banuara, të përdorura dhe të shfrytëzuara për jetesë apo mbijetesë, veçanërisht makrotoponimet që shënjojnë qytete, male, fshatra, lumenj apo krahina, kanë një peshë shumë më të madhe sesa orientimi hapësinor. Ato janë shenja të kujtesës kolektive, që mbartin histori, përkatësi dhe mënyrën se si komunitetet shqiptare e kanë përfytyruar hapësirën ku jetojnë. Meqë toponimia përbën një segment të rëndësishëm të gjuhësisë historike, etnolinguistikës dhe sociolinguistikës, ajo shërben edhe si një dritare që pasqyron zhvillimin kulturor, historik, ekonomik dhe shpirtëror të një populli, duke mbartur edhe ngarkesë simbolike.

Siç vëren Eqrem Çabej (1976), toponimia mbetet “dëshmi e gjallë e historisë së gjuhës dhe e popullit”. Në këtë linjë, ky studim nuk e trajton variacionin dialektor si një devijim nga norma e drejtshkrimit, por si një formë e vetëdijshme e “rezistencës gjuhësore”. Format e patrajuara nga makina standardizuese ruajnë një ritëm fonetik dhe morfologjik që i lidh banorët emocionalisht me territorin, duke shndërruar hapësirën fizike në një peizazh të jetuar kulturor.

Në Shqipëri, studimet mbi toponiminë janë kryer në mënyrë të pjesshme, por zonat e thella si Leskoviku dhe Kolonja ofrojnë një terren të pasur për analiza të detajuara. Për banorët e këtyre trevave emri i vendit është identitet, histori dhe kujtesë. Toponimia e këtyre zonave paraqet një formë të trashëgimisë shpirtërore që lidhet me vetëdijen kolektive të banorëve.

Në zonën e Kolonjës dhe Leskovikut, ndërthurja e elementeve të toskërishtes veriore me atë jugore dhe ndikimeve bullgaro-sllave, vllahe e osmane ka prodhuar një shumësi formash dialektore të makrotoponimeve. Këto forma shpesh ndryshojnë nga standardi i regjistruar në dokumente zyrtare. Për shembull, banorët e Bezhanit përdorin ende forma të tilla si “*Bezhanji*” ose “*Bezan*” në të folur, ndërsa në regjistrat bashkiakë përdoret “*Bezhan*”. Ky lloj dualiteti gjuhësor është një dëshmi e gjallë e bashkëjetesës midis standardit dhe dialektit.

Zonat e thella si *Lëngëz* apo *Qafëzezë* ruajnë elemente të fonetikës dhe morfologjisë së toskërishtes së vjetër, me një pasuri fonetike që shpesh nuk është dokumentuar në fjalorët standardë. Për shembull, një banor 70-vjeçar nga Lëngëz-i (-a) tregon: “Ne gjithmonë kemi thënë *Lëngëzi*, jo *Lëngëz*. ‘i’-ja në fund e bën më tonike, më tonën.” Madje nga disa folës e

kemi dëgjuar edhe *Lengëza*. Këto ndryshime të vogla janë në fakt dëshmi të një rezistence gjuhësore që kalon brez pas brezi.

Si burimi më i fundit shkencor, i standardizuar e i zyrtarizuar është gjykuar FESH². Sipas tij, **Kolonja**³ është krahinë gjeografike dhe etnografike. Shtrihet në pjesën juglindore të Shqipërisë, në Krahinën Malore Qendrore. Nga lindja kufizohet me Greqinë përgjatë kreshtës së Gramozit, nga veriu ndahet me krahinën e Korçës në Qafën e Qarrit, nga perëndimi kufizohet me krahinën e Vithkuqit (në malin e Makrëzës) dhe më tej me Skraparin dhe Dangëllinë (në malin e Radomit). Në jug ndahet me krahinën e Leskovikut përgjatë rrjedhjes së sipërme të Lengaricës. Qendra administrative e krahinës është Erseka, e cila shtrihet në mes të pllajës së Kolonjës në lartësinë 1250 m mbi nivelin e detit. Mali më i lartë i krahinës është Gramozi (Çuka e Peçit 2523 m), nga zënë fill lumenjtë Osumi dhe Lengarica.

Leskoviku⁴ është krahinë etnografike në Shqipërinë juglindore (rr. i Kolonjës). Kufizohet nga lindja me krahinën e Konicës (në Greqi), nga veriu me Kolonjën përgjatë rrjedhjes së sipërme të lumit të Lengaricës, nga perëndimi përsëri me Lengaricën dhe nga jugu me Vjosën (lumë). Pasuritë natyrore të krahinës së Kolonjës janë kullotat alpine të Gramozit, të Radomit, dhe Makrëzës, pyjet e Gjonçit, Arrëzës, Radomit, Orgockës. Krahina e Leskovikut është e pasur me pyje në zonën e Gërmenjit, Shelegurit, malit të Vashës, Vrëpckës e Radatit.

2. Qëllimi dhe objektivat e studimit

Ky studim synon të identifikojë burimet historike dhe etimologjike të toponimeve në zonën e Leskovikut dhe Kolonjës. Ai përpiket të analizojë përdorimin e formave standarde dhe dialektore të makrotoponimeve në këto zona dhe të klasifikojë transformimet fonetike dhe morfologjike që kanë ndodhur gjatë procesit të standardizimit gjuhësor. Gjithashtu mundohet të vlerësojë perceptimin e banorëve mbi përdorimin e formave tradicionale në raport me ato zyrtare, të krijojë një pasqyrë të ndikimeve të faktorëve kulturorë dhe administrativë në ruajtjen ose humbjen e formave dialektore.

Qëllimi i këtij punimi është të zbërthejë këtë tension sociolinguistik, duke analizuar se si ndryshimet fonetike dhe morfologjike reflektojnë përplasjen midis autoritetit zyrtar dhe identitetit thellësisht të rrënjësor krahinor, duke theksuar se toponimia nuk është vetëm një çështje emërtimi, por një proces i gjallë i formimit të identitetit lokal e kombëtar.

3. Metodologjia

Për të kuptuar vërtet se çfarë po ndodh me toponimet në Kolonjë dhe Leskovik, nuk mjafton thjesht të listosh emra. Studimi duhet të jetë një gërshetim i thellë mes letrave të vjetra dhe bisedave me njerëzit e zonës. Për këtë arsye, studimi është zhvilluar përmes një qasjeje të kombinuar cilësore dhe sasimore, pra përmes hulumtimit në burime të shkruara historike dhe hulumtimit në terren.

3.1. Burimet historike

U shqyrtuan dokumente nga Arkivi Qendror i Shtetit, fondi 148, dosja 24, si dhe harta osmane të viteve 1880–1920, dokumente dhe harta me burim vendas e të huaj, të botuara pas 1920–ës, por me përmbajtje që i përkasin para këtij viti. Këto i krahasuam edhe me harta osmane të fundit të shekullit të 19-të për të parë se si quheshin vendet para se të ndërhynte standardizimi shqiptar i shekullit të 20-të. U hulumtua edhe në dokumente zyrtare të periudhës së Republikës së Shqipërisë (1925–1928), ku toponimet paraqiten në forma të ndryshme. U krahasuan

²Fjalori Enciklopedik Shqiptar, botim i Akademisë së Shkencave të Shqipërisë (2008–2009), Tiranë, në 3 vëllime.

³ASHSH, FESH., (2008–2009), Vëllimi 2, Tiranë 2008, fq.1215.

⁴ASHSH, FESH (2008–2009), Vëllimi 2, Tiranë 2008, fq.1471

gjithashtu me botime të mëvonshme si: Fjalor i emrave gjeografikë të Republikës së Shqipërisë, Tiranë, 2002, botim i ASHSH, IGJL.

3.2. Hulumtimi në terren

E filluam duke mbledhur një bazë të dhënash solide. Gjatë periudhës maj–korrik 2025, u kryen vizita në fshatrat rrëzë Gramozit, por edhe në Lëngëz, Bezhan, Qafëzezë dhe Leskovik. U realizuan 18 intervista gjysmë të strukturuar me banorë të moshave 25 deri në 80 vjeç. Intervistat synuan të mblidhnin mënyrën se si banorët i shqiptojnë dhe i përdorin emrat e vendeve. Pyetja kryesore ishte e thjeshtë: “Si e quani ju këtë vend, jo siç shkruhet në tabelë?” Analizuam gjithsej 60 makrotoponime (emra fshatrash, malesh, qafash dhe lumenjsh). Përzgjedhja nuk u bë rastësisht, sepse u fokusuam te ato emërtime që kanë pasur të paktën një ndryshim historik të dokumentuar ose që përdoren ndryshe nga populli në krahasim me hartat zyrtare. Këto dëshmi u regjistruan dhe u transkriptuan për analizë fonetike.

Për shembull: “E kemi thënë gjithmonë “Gramos”, se ashtu e kemi dëgjuar nga gjyshi im.” (Banor 68 vjeç, Gramoz). Apo: “Bezhan” ka qenë gjithmonë ‘Bezhanj’ në gojën tonë, e ‘j’-ja është hequr më vonë nga shkolla.” (Banor 54 vjeç, Bezhan)

3.3. Analiza gjuhësore

Analiza fonetike u mbështet në metodologjinë e Trudgill (2004), ndërsa interpretimi etnolinguistik u orientua nga qasja e Duridanov (1985) mbi mbetjet thrako-ilire në toponimi. Të dhënat u krahasuan në tri nivele:

Fonetike: Çfarë tingujsh kanë rënë ose janë shtuar? (psh: ndryshime të tingujve ‘z’ → ‘zh’, ‘ë’ → ‘a’, ose zhdukja e “ë”-së fundore). Për këtë u mbështetëm te metodologjia e Trudgill për sociolinguistikën.

Morfologjike: A janë shtuar apo hequr prapashtesat për ta bërë fjalën më “zyrtare”? (shtesa ose heqje prapashtesash si “-i”, “-u”).

Semantike: A ka ndryshuar kuptimi apo lidhja emocionale e banorëve kur emri ndërroi formë? Për këtë përdorëm qasjen etnolinguistike.

4. Rezultatet dhe diskutimi

Në këtë pjesë trajtohen konkretisht disa nga makrotoponimet më të rëndësishme të zonës.

4.1. Gramozi⁵. Mal në skajin L. të rrethit të Kolonjës më lartësi 2523 m. Fjala “Gramoz” ka një origjinë të lashtë dhe është lidhur shpesh me fjalën greke *grammos* që do të thotë “vijë” ose “mal i shtrirë me kreshta”. Në dialektin lokal, shpesh dëgjohej si “Gramëz”, një formë që ruan prapashtesën tipike të toskërishtes së jugut për malet (“-ëz” si zvogëlim me ngjyrim përkëlelës e dashurie). Ky ndryshim tregon jo vetëm një prirje fonetike, por edhe emocionale në të folur.

Në dokumentet osmane të vitit 1892 haset si *Gramozi dagh*, ndërsa në regjistrimet e periudhës komuniste (1950–1970) përdoret vetëm forma standarde “Gramoz”. Ky ndryshim është shembull i ndikimit institucional në toponimi.

4.2. Lëngëz. Emri “Lëngëz” mendohet se vjen nga rrënja “lëng” që nënkupton ujë ose burim, çka përkon me faktin se fshati ndodhet pranë një përroi me rrjedhë të vazhdueshme. Forma dialektore “Lëngëzi” është më e zakonshme mes brezave të moshuar. Kalimi nga “Lëngëzi” apo “Lëngëza” në “Lëngëz” është rezultat i procesit të standardizimit, ku prapashtesat dhe mbaresat e tepërta u eliminuan për t’u afruar me normën e shqipes standarde.

4.3. Bezhan. Emri “Bezhan” është një shembull i veçantë i transformimit fonetik dhe ortografik. Forma më e hershme, sipas dokumenteve osmane të vitit 1875, është Bezan. Me

⁵ ASHSH, Fjalori Enciklopedik Shqiptar., (2008-2009), Vëllimi 1, Tiranë 2008, fq.783.

kohën, për shkak të ndikimit të sistemit arsimor dhe administrativ, u shtua ‘h’-ja që e bëri “Bezhan”, formë që sot përdoret në dokumente zyrtare. Megjithatë, në të folur, “Bezan”, si forma më e hershme parastandard, por edhe “Bezhanj”, si përdorim i ri krahinor, lokal, passtandard, mbetet ende i pranishëm. Ky fenomen është i zakonshëm në toponiminë shqiptare, ku shkrimi ndjek normën fonetike të standardit, por shqiptimi ruan traditën e mëparshme, por sjell edhe zhvillime të reja të ndikuara nga standardizimi..

4.4. **Qafëzezi**⁶. Fshat në rr. e Kolonjës, komuna Mollas. Shtrihet në luginën e Osumit, në të majtë të rrugës automobilistike Ersekë-Korçë, 4 km nga Erseka, në l.m.d. 840-860 m. Në burimet e shkruara përmendet si vendbanim që nga shek. XV. Veprimtaritë kryesore ekonomike: kultivimi i drithërave, i perimeve (sidomos i qepës) dhe blegtoria e imët. Në tabelën rrugore shkruhet *Qafëzezë*, kurse nga goja e përdoruesve jo vetëm të fshatit dëgjohet “Qafzesi”, “Qavzes”, “Qafëzes”.

Makrotoponime përfaqësuese dhe ndryshimet në përdorim

Në fshatin *Gramoz*, që përfaqëson një nga makrotoponimet më të njohura të krahinës, banorët përdorin trajtën “Gramëz”, jo “Gramoz”. Prapashtesa “-ëz” e gjallë në të folmen vendase nuk është thjesht tingull; ajo bart ngrohtësi dhe afërsi me vendin, një formë shprehjeje dashurie ndaj peizazhit që i rrethon. Në *Lëngëz*, një tjetër makrotoponim karakteristik, forma “Lëngëzi” është më e përhapur ndër banorët e moshuar. Ajo ruan një ritëm të butë fonetik, tipar i të folmes lokale, ndërsa versioni standard “Lëngëz” është përhapur përmes shkollës dhe dokumenteve zyrtare.

Në *Bezhan*, situata është e kundërt: në ligjërimin e përditshëm dëgjohet ende “Bezhanj”, ndërsa në hartat topografike dhe në regjistrat administrativë figuron “Bezhan”. Kjo tregon se proceset e standardizimit kanë ndikuar nga lart, por pa e zhdukur gjallërinë dialektore që mbijeton në gojën e popullit. Të tilla raste janë të shumta: *Radimisht* që në të folur bëhet *Radhimishti*, *Qafëzezë* që dëgjohet “Qafzesi”, “Qavzes”, “Qafëzes”, apo *Gërmenj* që shpesh shqiptohet “Gërmënji”.

Këto ndryshime të vogla, të natyrshme në dialekt, janë në fakt dëshmi të elasticitetit dhe të qëndrueshmërisë së gjuhës shqipe në mjediset lokale. Në këtë përplasje mes gjuhës së shkollës apomedias dhe asaj të shtëpisë, nuk kemi të bëjmë me një devijim nga standardi, por me ndërthurje. Të rinjtë e zonës krijojnë rregullisht forma “hibride” që ndërthurin normën zyrtare me atë lokale (psh., përdorimi i ndërkëmbyeshëm i *Lëngëza* me *Lëngëz* brenda së njëjtës fjali). Standardizimi i toponimeve në hartat topografike shpesh ka sjellë një uniformizim artificial, duke fshirë pasurinë e nuancave që mbanin gjallë legjendat (si rasti i bariut *Bezan*). Në këtë kontekst, makrotoponimet mbeten fusha e fundit ku identiteti i Leskovikut dhe Kolonjës i reziston unifikimit absolut shtetëror.

Variacioni dialektor si pasuri

Në vlerësimin e këtyre ndryshimeve, është e rëndësishme të kuptohet se dialekti nuk përfaqëson devijim nga standardi, por një dimension të gjallë të gjuhës. Standardi është një produkt institucional që synon unifikimin kombëtar, ndërsa dialekti është zëri autentik i komunitetit, që ruan përjetimin individual e kolektiv të vendit.

Në Kolonjë dhe Leskovik, makrotoponimet funksionojnë si urë midis brezave. Një i moshuar mund të përdorë “Lëngëzi”, ndërsa i riu “Lëngëz”, por të dy e dinë që bëhet fjalë për të njëjtin vend. Kjo bashkëjetesë e formave është tregues i kohëzgjatjes kulturore së këtyre emërtimeve dhe i aftësisë së gjuhës për të përfshirë ndryshimin pa humbur identitetin.

⁶ ASHSH, Fjalori Enciklopedik Shqiptar., (2008-2009), Vëllimi 2, Tiranë 2009, fq.2138.

Konteksti historik dhe gjuhësor

Në dokumentet osmane të shekullit XIX hasim forma si *Bezan*, *Gramozi* apo *Qafe Zese*. Në periudhën e unifikimit gjuhësor të shekullit XX, këto emërtime u përshtatën në përputhje me standardin e shqipes: u vendos “Bezhan”, “Gramoz”, “Qafëzezë”. Ky proces ishte njëkohësisht gjuhësor dhe administrativ. Shteti kërkonte të krijonte unitet emërtimi për hartat, regjistrat dhe tekstet shkollore. Por, në planin sociolinguistik, gjuha e popullit vazhdoi të ndjekë rregullat. E natyrshme del që një tregues si standardizimi, sado i domosdoshëm, nuk mund të ndërpresë traditën e gojës.

Makrotoponimet si kujtesë kulturore

Në shumë raste, këto emërtime lidhen me ngjarje, legjenda apo figura historike. Në Kolonjë gjendet “Guri i Nuses”, në Leskovik “Qafa e Shën Pjetrit”, në Bezhan rrëfëhet historia e bariut Bezan që i dha emër vendit. Edhe pse këto tregime nuk janë të dokumentuara shkencërisht, ato mbartin një vlerë etnolinguistike që bashkon gjuhën, kujtesën dhe identitetin.

Sipas Çabejt (1976), toponimia është “dëshmi i gjallë i historisë së gjuhës dhe e popullit”, ndërsa Shkurtaç (2019) thekson se emri i vendit është “shenjë komunikimi kulturor”. Këto vlerësime e vendosin toponiminë, në veçanti makrotoponiminë, në zemër të kërkimeve bashkëkohore për trashëgiminë jomateriale shqiptare.

Identiteti nëpërmjet gjuhës

Makrotoponimet e Kolonjës dhe Leskovikut dëshmojnë se identiteti lokal nuk është kundërvënje e identitetit kombëtar, por pjesë përbërëse e tij. Ruajtja e formave dialektore është një mënyrë për të mbajtur gjallë kujtesën historike, ndërsa standardizimi garanton që kjo kujtesë të mbetet e dokumentuar dhe e përbashkët. Në këtë kuptim, toponimia është një fushë ku gjuha, historia dhe kultura bashkëveprojnë. Ajo tregon se asnjë proces normativ nuk mund ta fshijë lidhjen emocionale që njerëzit kanë me vendin e tyre, sepse çdo fjalë e shqiptuar bart një copëz identiteti. Më poshtë paraqiten disa gjetje kryesore bazuar mbi pyetjen: *Çfarë ndodh kur harta zyrtare përplasat me atë që njerëzit flasin përditë?*

Të dhënat nga intervistat dhe korpusi i toponimeve tregojnë një realitet të qartë: standardizimi nuk e ka zhdukur dialektin. Përkundrazi, e ka shtyrë atë të funksionojë si një kod i brendshëm identitar. Nga vëzhgimet tona, rreth 60% e banorëve e refuzojnë (shpesh në mënyrë të pavetëdijshme) normën zyrtare në ligjërimin e lirë, një fenomen ky që mbetet thellësisht i përqendruar te grupmoshat mbi 50 vjeç.

Rezultatet tregojnë se variacionet dialektore janë ende të fuqishme dhe përbëjnë një pjesë të pandarë të identitetit lokal. Ritmi i butë fonetik i reziston me kokëfortësi rregullave të thata të drejtshkrimit. Ky dualitet pra, tregon një dinamikë të gjallë të gjuhës, ku standardizimi dhe tradita bashkëjetojnë.

Studimi i makrotoponimeve në Kolonjë dhe Leskovik shtron çështje të rëndësishme për politikën gjuhësore shqiptare. Në përpjekjet për unifikim, shpesh është nënvlerësuar rëndësia e varianteve lokale. Standardizimi i emrave në hartat topografike dhe dokumentet administrative ka sjellë një lloj “uniformizimi gjuhësor”, por në të njëjtën kohë ka humbur pasuria e nuancave lokale. Nga këndvështrimi etnolinguistik, toponimet përbëjnë “shenja identitare” që ruajnë kujtesën historike të popullit. Banorët i lidhin këto emra me rrëfenja, mite dhe kujtime personale. Për shembull, në Bezhan tregohet një histori popullore sipas së cilës emri vjen nga një bari me emrin Bezan që jetonte në malet përreth. Edhe pse nuk ka dëshmi shkencore për këtë, legjenda e mban gjallë toponimin si simbol lokal. Në aspektin fonetik, procesi i “zbutjes” së tingujve është tipar i përhapur në Toskëri. Kështu, kalimi nga “z” në “zh” apo nga “ëz” në “oz” është një proces natyror i evolucionit gjuhësor, i cili në standardin e sotëm është zëvendësuar për arsye uniformizimi.

5. Përfundime dhe rekomandime

Në thelb, ajo që vërejmë në Kolonjë dhe Leskovik nuk është një betejë e humbur e dialektit përballë standardit, por një bashkëjetesë kokëfortë. Makrotoponimet e kësaj zone dëshmojnë se gjuha e popullit refuzon të futet plotësisht në kallëpet e zyrave të administratës. Ndërsa standardizimi ka garantuar një normë të domosdoshme për hartat dhe regjistrat shtetërorë, format parastandarde (si *Gramëz*, *Bezhanj* apo *Lëngëzi*) mbeten kodi i brendshëm i përkatësisë lokale. Ato funksionojnë si një gjuhë e dytë, gjuha e kujtesës.

Për studiuesit, institucionet e trashëgimisë dhe pushtetin lokal, ky realitet kërkon një qasje ndryshe. Ne nuk mund t'i trajtojmë këto variante dialektore thjesht si kuriozitete ose si mbetje arkivore. Ndërhyrja praktike duhet të jetë e menjëhershme dhe të fokusohet në terren. Hapi i parë është dokumentimi digjital; universitetet duhet të bashkëpunojnë me bashkitë për të ndërtuar harta etnolinguistike që pasqyrojnë formën e folur në kohë reale, jo vetëm atë zyrtare. Ky regjistrim duhet bërë urgjentisht, përpara se dinamikat demografike të fshijnë gjurmët e ligjëruesve të vjetër.

Së dyti, ky dualitet toponimik duhet të gjejë vend në edukimin kulturor. Shkollat e zonës duhet të përfshijnë historinë e emërtimeve lokale në kurrikulat e tyre. Të rinjtë duhet të kuptojnë se devijimet fonetike të fshatit të tyre nuk janë gabime drejtshkrimore, por shtresa të historisë etnolinguistike. Së fundmi, politikat e emërimit nga ana e autoriteteve lokale duhet të shmangin uniformizimin e verbër, ndoshta duke konsideruar edhe sinjalistikë dygjuhëshe (standard dhe variant lokal) në zona me rëndësi të veçantë kulturore. Në fund të ditës, ruajtja e këtij dualiteti nuk e kërcënon aspak gjuhën standarde. Përkundrazi, e pasuron atë duke e mbajtur të lidhur me rrënjët, në një kohë kur gjithçka po bëhet gjithnjë e më shumë e njëtrajtshme.

Referencat

- [1]. ASHSH, IGJL. 2002. Fjalor i emrave gjeografikë të Republikës së Shqipërisë, Tiranë.
- [2]. ASHSH. 2008-2009. Fjalori Enciklopedik Shqiptar., Vëllimi 1, 2, 3, Tiranë.
- [3]. Aitchison, J. 2013. Language Change: Progress or Decay? Cambridge University Press.
- [4]. Arkivi Qendror i Shtetit (AQSH), Fondi 148, Dosja 24, “Harta Topografike të Korçës dhe Kolonjës” (1890–1920).
- [5]. Duridanov, I. 1985. Die thrakisch-dakischen Sprachreste. Sofia: Bulgarian Academy of Sciences.
- [6]. Helleland, B. 2012. Place names and identities. <https://doi.org/10.5617/osla.296>
- [7]. Trudgill, P. 2004. Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society. Penguin.
- [8]. Radding, C., & Western, J. 2010. What's in a name? Linguistics, geography, and toponyms. <https://doi.org/10.1111/j.1931-0846.2010.00043.x>
- [9]. Puzey, G. 2012. Two-way traffic: How linguistic landscapes reflect and influence the politics of language. <https://doi.org/10.1179/0027773812Z.00000000032>
- [10]. Mathane, M. 2024. Toponymic renaming as a reflection of social cohesion and social justice in the City of Tshwane. Taylor & Francis. (DOI:10.1080/03736245.2024.2418603)
- [11]. Heritage Special Issue. 2025. Revitalizing Heritage Places and Memories for Sustainable Tourism. MDPI.